

LIETUVOS RESPUBLIKOS
ŠVIETIMO IR MOKSLO MINISTERIJA

**Metodinės rekomendacijos mokytojui,
dirbančiam pagal**

**„FILOSOFINĖS ETIKOS CHRESTOMATIJA
XI–XII KL.“**

Švietimo aprūpinimo centras
VILNIUS
2000

UDK 372.817
Me 271

Parengė *Jūratė Baranova*

Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos rekomenduota
2000 12 18 Nr. 24

ISBN 9986-03-450-7

© Parengimas. J. Baranova, 2000

Vadovėlio struktūra ir sudarymo principai

Vadovėlio tekstai suskirstyti pagal keliamas problemas, kurios atliepia *Ben-drosiose programose* numatytas aukštesnėse klasėse etikos temas: išmintis, at-laidumas, kančia, gyvenimo prasmė, savižudybė, atsakomybė, laisvė, meilė, pavy-das ir neapykanta, moteris ir vyras, vaikai ir tėvai, draugystė, vienatvė. Tekstai pagal temas pateikti vadovaujantis istorizmo principu: pradedama nuo antikinės etikos, vėliau pereinama prie viduramžių, naujųjų laikų etikos ir t. t. Tekstų parinkimą riboja į lietuvių kalbą išverstų filosofinių veikalų skaičius.

Tikslas

Skatinti mokinius laisvai, savarankiškai, kritiškai mąstyti, ne paviršutiniškai, o giliau pažvelgti į problemą. Taigi siūloma remiantis žmonijos sukaupta filo-sofinio mąstymo patirtimi analizuoti ir vertinti pamatinius žmogaus egzistenci-jos, taip pat ir savo gyvenimo klausimus.

Dalykai

Chrestomatija tinka ir filosofijos, ir etikos, ir tikybos pamokoms.

Metodas

1. Kiekvieną nagrinėjamą temą siūloma pradėti laisva diskusija ir tik vėliau pereiti prie teksto. Diskusiją mokytojas gali inicijuoti pateikdamas probleminius klausimus. Tokių klausimų pavyzdžių pateikiama individualiojoje etikos dėsty-mo programoje *Kas yra gėris?* (*Mokykla*, 1994, Nr. 9) ir *Individualiojoje filo-sofijos programoje* (*V: Leidybos centras*, 1999). Mokytojas klausimų pavyzdžių ras kiekvienos temos pradžioje ir šioje metodinėje priemonėje.

2. Diskusiją galima inicijuoti užrašius lentoje numatytos svarstyti temos pavadinimą (pvz., *Draugystė*) ir pasiūlius mokiniams išsakyti visus asociatyviai su šia sąvoka susijusius žodžius (pvz., šiluma, artumas ir t. t.). Šiuos žodžius galima užrašyti lentoje. Mokiniams galima pasiūlyti sudaryti su lentoje užrašy-

tais asociatyviais žodžiais klausimus, susijusius su problema (pvz., Ar galima draugauti nejučiant draugui emocinės šilumos? ir t. t.).

3. Galima inicijuoti pokalbį tyloje. Kai kurias temas (pvz., *Atlaidumas, Savižudybė*) galima pradėti intymiais monologiniais diskursais, t. y. taip, kai mokinys, nenurodydamas pavardės, raštu išsako savo mintis. Lapelius reikėtų surinkti, sumaišius išdalyti mokiniams ir anonimiškai aptarti.

4. Diskusiją galima inicijuoti pasiūlant mokiniams išsakyti savo įžvalgas, kurios kyla dėmesingai išžiūrėjus į kurį nors chrestomatijoje reprodukuotą paveikslą. Jie vienaip ar kitaip atliepia svarstomą problemą. Šiuo atveju mokytojas neturėtų stengtis įminti ar sužinoti, kaip iš tikrųjų „teisingai“ reikėtų interpretuoti, tiesiog turėtų leisti mokiniams laisvai išsakyti kilusias asociacijas. Nederėtų mokiniams diegti tam tikrų estetinio skonio principų (pvz., teigti, kad Š. Saukos paveikslas – dekadentiškas ar pan.). Mokytojas ir pats, ir mokinius turėtų skatinti kiekvieną paveikslą matyti kaip atvirą frazę, kuria dailininkas, nevertodamas žodžių, siekia išsakyti savo egzistencinę patirtį per tam tikrus užkoduotus kolektyvinius archetipus.

5. Pokalbiui inicijuoti padeda temos pradžioje siūlomi eilėraščiai. Etikos, filosofijos ar tikybos mokytojas neturėtų bijoti „neteisingai“ interpretuoti eilėraščio. Jis paprasčiausiai galėtų paklausti: „Kokios mintys jums ateina į galvą klausantis šio eilėraščio?“, „Ką galėtų reikšti „laiko“ ir „skylės“ metafora S. Parulskio eilėraštyje?“ Tikslas – ne atskleisti literatūrinės eilėraščio ypatybės, o paskatinti mokinius suvokti egzistencinę poeto pajautą, slypinčią kiekviename chrestomatijos eilėraštyje.

6. Diskusijai inicijuoti galima naudoti kitus vadovėlius. Pavyzdžiui, temą *Pavydas ir neapykanta* ar *Atlaidumas* galima pradėti analizuoti remiantis M. Lippman ir M. Sharp vadovėlio *Markas* temomis *Kerštas ir sąskaitų suvedimas* (p. 113-115), vėliau pereiti prie chrestomatijoje siūlomų tekstų. Tema *Pareiga* glaudžiai siejasi su *Marke* keliamais klausimais: *Ar yra elgesio taisyklės, tinkančios visiems?* (p. 33, 63), *Kokios nepaklusnumo priežastys?* (p. 126). Tema *Kančia* siejasi su *Marko* tema *Skausmas* (p. 87); *Gyvenimo prasmė* – su tema *Gyvenimas ir geras gyvenimas* (p. 175); *Savižudybė* – su tema *Savižalojimas* (p. 158), *Atsakomybė* – su temomis *Kaltės išpirkimas* (p. 117), *Abipusės pareigos ir atsakomybė* (p. 117). *Laisvės* temą atliepia to paties pavadinimo poskyris *Marko* vadovėlyje (p. 25-26, p. 145-147). Pradedant *Laimės* temą galima vėl grįžti prie *Gyvenimo ir gero gyvenimo* sampratos minėtame vadovėlyje, *Meilės* – prie *Ben-dravimo, draugystės, meilės* (p. 45, 81), *Pavydo ir neapykantos* – prie *Pavydo, agresyvumo ir jėgos naudojimo* (p. 41, 52, 53). *Moters ir vyro* tema siejasi su

Lyčių klausimo aptarimu (p. 39, 45). Abu vadovėliai tinka aptariant *Vaikų ir tėvų* bei *Draugystės* klausimus. Ko gero, mažiau *Marke* paliesta tik *Išminties* ir *Vienatvės* tema.

7. Kiekvienai chrestomatijos ištraukai sudarytoja siūlo probleminius klausimus. Filosofiniai tekstai gana sunkūs, mokiniui reikia pagalbos. Prieš pasiūlydamas skaityti ištrauką, mokytojas turėtų mokinį sudominti. Klausimas suintrigoja, mokiniui tampa aiškiau, ko jis toje ištraukoje turėtų ieškoti. Klausimas prieš ištrauką skatina intelektualinį tyrimą siekiant įgyti savarankiškos tekstų analizės patirties.

Vadovėlio naudojimas per etikos pamokas

Filosofinės etikos kursas dėstomas dorinio ugdymo kurso pamokų ciklo paskutinėse klasėse. Jau dešimtoje klasėje galima pasiūlyti lengvesnes temas, pvz., *Vaikai ir tėvai*, *Moteris ir vyras*, *Draugystė*, *Vienatvė*. Vidutinio sunkumo temos yra *Išmintis*, *Atlaidumas*, *Kančia*, *Pavydas* ir *Neapykanta*, *Meilė*. Jas galima aptarti vienuoliktoje klasėje. Sunkiausias temos *Pareiga*, *Gyvenimo prasmė*, *Savižudybė*, *Laisvė*, *Laimė*, *Atsakomybė* aptartinos dvyliktoje klasėje. Etikos mokytojas, remdamasis šia chrestomatija, gali pasiręsti probleminiu ir istorizmo principu grindžiamą programą. Pateikiamas tokios programos pavyzdys.

Etikos programa XI-XII klasei

Programos tikslas – skatinti mokinius laisvai, savarankiškai, kritiškai mąstyti, perprantant klasikinius filosofinius tekstus ir interpretuojant juos neatsiejamai nuo savo pačių egzistencinės patirties.

Programos struktūra

Išmintis. Antikinė etika. Kas sieja filosofiją ir išmintį? Ar tam, kad taptum išmintingas, būtina studijuoti filosofiją? Filosofija kaip išminties siekimas. Sokratas. Filosofija kaip tiesos kontempliacija. Platonas. Kodėl tik tikras filosofas gali išvelgti „grožį patį savaime“? Aristotelis. *Nikomacho etika*. Išmintis Aristotelio dorybių etikos kontekste. Filosofija kaip sielos sveikatos sergėtoja: Epikūras, stoikai. Kodėl „gyvenimą laimingą padaro tik tikroji išmintis“? (Seneka) Rytų etika. Konfucijus. Konfucijaus mintis apie saiką kaip didžiausią dorybę. Ar išmintis – kiekvieno žmogaus savybė? Etinė laikysena ir teorinės studijos. Lao Dze. Dao De Dzing.

Atlaidumas. Krikščioniškoji etika. Kuo skiriasi Naujojo testamento atlaidumo šaltiniai nuo antikinės ir Rytų etikos? Laisvė ir kaltė. J. Girnius.

Kančia. Stocizmas ir budizmas. Jobo kančios prasmė. Teodicėja.

Pareiga. Imanuelio Kanto etika. Pareiga ir veiksmo rezultatai. Kas ir kodėl mummyse priešinasi pareigai?

Gyvenimo prasmė. S. Kjrkegoras. Pasirinkimas „Arba – arba“. Estelinė, etinė, religinė stadijos. A. Kamiu. Sizifo mitas.

Savižudybė. Seneka ir Augustinas. Kodėl mintis apie savižudybę prieštarauja dorovės dėsniui? (I. Kantas) Optimizmo-pesimizmo dilema. V. Džeimsas, A. Kamiu.

Atsakomybė. K. Jaspersas, E. Levinas. Moralinės ir metafizinės kaltės samprata.

Laisvė. Ar laisvė – aukščiausioji vertybė? (Stoikai, J. Girnius) Laisvė ir pasirinkimas (S. Kjrkegoras). Laisvės ir dorovės dėsnis (I. Kantas). Laisvė ir kiti (Ž. P. Sartras).

Laimė. Ar laimė gali būti etikos tikslas? Trys atsakymai: eudemonizmas, deontologija, savikūros etika.

Meilė. Meilės nesuinteresuotumas (krikščioniškoji etika). Žmogus kaip *ans amans* (M. Šeleris). Meilė kaip produktyvus ryšys su pasauliu (Ė. Fromas).

Pavydas ir neapykanta. Pavydo šaltiniai. Pavydas kaip veiklos stimulus. B. Spinoza. Kodėl protas ir meilė nugali pavydą?

Moteris ir vyras. Platonas apie dviejų lyčių atsiradimą. Vyro ir moters prigimties skirtingumas Imanuelio Kanto antropologijoje. Dviejų lyčių antagonizmo samprata F. Nyčės filosofijoje. Erotinė meilė Ė. Fromo humanistinėje psichoanalizėje. Erotika kaip santykis su kitybe (E. Levinas). Meilė kaip nerimas (M. Prustas). Meilė kaip triūsas (R. M. Rilke).

Vaikai ir tėvai. Motinos ir tėvo meilės formulių skirtingumas (Ė. Fromas). Ar sūnus – *alter ego*? (E. Levinas)

Draugystė. Trijų draugystės rūšių išskyrimas Aristotelio „Nikomacho etikoje“. Draugystės vertė stoikų etikoje (Seneka, Epiktetas, Markas Aurelijus). Tobula draugystė? (Aristotelis ir M. Montenis). Meilės ir draugystės priešprieša M. Montenio skepticizme. Draugo ir priešo dialektika F. Nyčės filosofijoje. Kuris iš Jūsų bičiulystei yra pribrendęs? (F. Nyčė). Valdingumas, tobulėjimas, draugystė. H. Hesė „Stiklo karoliukų žaidimas“.

Vienatvė. Vienumas ir vienišumas. Stoikų etika (Seneka, Epiktetas, Markas Aurelijus). Arba vienatvė, arba bjaurastis? (A. Šopenhaueris) Vienatvė ir kūryba (F. Nyčė). Vienatvės apgavimas (E. Levinas). Vienatvė ir savęs pažinimas: Augus-

tas Strindbergas „Vienišas“. Vienatvė ir susikaupimas: Šarlis Bodleras „Vienatvė“. Vienatvė ir laisvė: Hermanas Hesė „Stepių vilkas“.

Vadovėliai. *Filosofinės etikos chrestomatija*/Sud. J. Baranova. V., 1999; MacIntyre A. *Trumpa etikos istorija*. V., 1999; Anzenbacheris A. *Etikos įvadas*. V., 1995. Anilionytė L. *Blogio problema*. V., 1996; Anilionytė L. *Kančios prasmė*. V., 1993; Sodeika T. *Apie Soreną Kierkegaardą, jo baimę ir drebėjimą // Kierkegaard S. Baimė ir drebėjimas*. V., 1997; Šerpytytė R. Į begalybę išeinama tik per kitą (apie Emanuelį Levina)// *Nuo Kierkegoro iki Kamiu*.V., 1997.

Vadovėlio naudojimas per tikybos pamokas

Tikybos mokytojas, norėdamas pagilinti krikščioniškosios etikos svarstymą per tikybos pamokas, gali remtis chrestomatijoje šiai temai siūlomais tekstais, ištraukomis iš J. Girniaus veikalo *Žmogus be Dievo*, temos *Atlaidumas bei Gyvenimo prasmė, Laisvė*; taip pat ištraukomis iš A. Augustino knygų *Dievo miestas*, temos *Kančia bei Savizudybė*, ir *Pokalbiai su savimi*, temos *Meilė bei Moteris ir vyras*. Teodicėjos problema svarstoma ištraukoje iš A. Maceinos *Jobo dramos*, tema *Kančia*.

Vadovėlio naudojimas per filosofijos pamokas

Etika – praktinė filosofija. Ji neatskiriama filosofijos dalis. Nelogiška etiką priešinti filosofijai (kaip sistemos dalį pačiai sistemai). Filosofijos dalys išskiriamos pagal jų keliamus klausimus. Teorinę filosofiją sudaro būties teorija (ontologija) ir pažinimo teorija (gnoseologija). Praktinę filosofiją – etika (gėrio klausimas) ir estetika (grožio klausimas). Socialinę filosofiją – istorijos filosofija bei politinė filosofija. Filosofijos mokytojas, rengdamas savąją filosofijos įvado programą, gali pradėti nuo teorinės filosofijos (ontologijos bei gnoseologijos), vėliau pereiti prie praktinės bei socialinės filosofijos (etikos, istorijos filosofijos).

Dėstant filosofijos įvadą pagal šią chrestomatiją, papildomai galima naudotis Lilijos Duoblienės parengtu eksperimentiniu leidiniu *Filosofijos įvadas* (V., 1999).

P. S. Norintiems įsigyti šią chrestomatiją geriausia kreiptis į Alma litteros leidyklą, Šermukšnių g. 3, 2600 Vilnius, tel. 617927, 627141, 225323 (buhalterija), el.p. post@almali.lt.

Metodiniai klausimai

I. IŠMINTIS

A. A. Jonynas. *Elgetos kapas*

Ar apie A. A. Jonyno eilėraščio elgetą galima pasakyti, kad jis yra išminčius?

Ar jis kada nors mokėsi filosofijos?

Kas sieja filosofiją ir išmintį?

Ar tam, kad taptum išmintingas, būtina studijuoti filosofiją?

1. Platonas. *Puota*

P. 19. Ar Sokratas su Agatonu kalba rimtai ar ironizuoja? Ką kiekvienas jų nori pasakyti apie išminties kilmę?

P. 20. Koks santykis tarp filosofo ir išminčiaus, anot Diotimos istorijos, kurią papasakojo Sokratas?

2. Platonas. *Valstybė*

Platonas knygoje *Valstybė* tapatina filosofą su išminčiumi. Ar visi žmonės, anot Platono, gali tapti išminčiais? Kokios savybės išskiria filosofą išminčių iš kitų žmonių?

P. 21. Kodėl renginių mėgėjai nėra filosofai?

Kodėl tik tikras filosofas gali išvelgti „grožį patį savaime“?

Kuo skiriasi nuomonių mylėtojai nuo išminties mylėtojų?

✓ P. 22. Kodėl filosofai tinka būti valstybės vadovais? Ar jūs su tuo sutinkate?

Kodėl filosofai elgiasi panašiai kaip garbėtroškos ir įsimylėjėliai?

P. 23. Ar filosofui dera būti nenuosaikiam ir siekti turtų?

Ar filosofas bijo mirties?

Kokiomis būdo savybėmis turi pasižymėti filosofo siela?

3. Aristotelis. *Nikomacho etika*

P. 24. Kas yra būdo dorybė?

Kodėl, anot Aristotelio, sunku būti dorybingu žmogumi?

P. 25. Sudarykite Aristotelio dorybių lentelę. Suraskite savo vietą kiekvienos dorybės atžvilgiu.

4. Epikūras. *Laiškas Menoikėjui*

Epikūras teigia, kad filosofija – tai sielos sveikatos sergėtoja. Kokią naują filosofijos funkciją, lyginant su ankstesniais mąstytojais, išvelgia Epikūras?

P. 27. Kaip supranta malonumą Epikūras? Kaip kitaip galima suprasti malonumą?

Kaip paaiškinti teiginį: „Negalima maloniai gyventi, negyvenant protingai, dorai ir teisingai, kita vertus, negalima gyventi protingai, dorai ir teisingai, negyvenant maloniai“?

5. Seneka. *Laiškai Lucilijui*

P. 28. Kodėl „sielos ligoniai“ gerai jaučiasi?

Kaip paaiškintumėte: „Tik filosofija mus pažadins, tik ji išblaškys sunkų sapną“?

P. 29. Kuo išminčius pralenkia Dievą?

Ar sutinkate su Senekos teiginiu, kad „gyvenimą laimingą padaro tik tikroji išmintis“?

6. Konfucijus. *Apmąstymai ir pašnekesiai*

P. 30. Kurį iš antikinių autorių jums primena Konfucijaus mintis: „Laikykis saiko ir vidurio – tai didžiausia dorybė“?

P. 31. Ar išmintis – kiekvieno žmogaus savybė?

Ar tam, kad taptum išmintingas kaip Jen Hui, būtina studijuoti filosofiją?

Kas galėtų būti išminčiaus džiaugsmo šaltiniu?

Kas yra svarbiau: etinė laikysena ar teorinės studijos?

Pagal kokius kriterijus, Jūsų nuomone, Konfucijus atskiria kilnų žmogų nuo prasto?

P. 32. Apibūdinkite žmones, kurie turi tokias savybes: malonus ir griežtas, nemalonus ir griežtas, malonus ir negriežtas, nemalonus ir negriežtas, orus ir netūžmingas, orus ir tūžmingas, neorus ir netūžmingas, neorus ir tūžmingas.

Kaip paaiškintumėte ritualo sampratą Konfucijaus frazėje: „Mandagumas, nesaistomas ritualo, tampa įkyrus“?

P. 33. Kaip, Jūsų manymu, galima suderinti nuoširdumą su priesaika: „Nedraugauk su tais, kurie tavęs neverti“?

7. Lao Dze. *Dao De Dzing*

Kaip paaiškintumėte: „Išminčius veikia neveikdamas, moko be žodžių“?

P. 34. Kaip savo žodžiais nusakytumėte išminčiaus laikyseną, kurią aprašo Lao Dze?

Kaip supratote Lao Dze mintį: „Kas giriasi nuopelnais, nieko vertinga nesukuria, kas aukština pats save, praranda pirmenybę“?

Kodėl išminčius, anot Lao Dze, pranašesnis už protingąjį?

P. 35. Kokius žmonių tipus ir pagal kokį kriterijų išskiria Lao Dze?

Kaip supratote šį daosistinės išminties bruožą: „Kuo toliau eini, tuo mažiau žinai“? Kaip supratote „valdymą neskleidžiant žinių“?

P. 36. Kaip paaiškintumėte frazę: „Kuo mažiau apie mane žino, tuo labiau kyla mano vertė“?

71 Lao Dze fragmentą palyginkite su Senekos ištrauka.

Kokius išminties bruožus 81 fragmente Jūs išskirtumėte kaip svarbiausius?

Kurį iš anksčiau aptartų išminčių Jums primena daosistinis išminčius?

8. Hermanas Hesė. *Paslaptys* ✓

P. 37. Jei žmogus senas, ar jis būtinai ir išmintingas?

Kas pirmiausia ateina Hesei į galvą ieškant atsakymo į klausimą: „Kas yra išmintis?“

P. 38. Ar Hesė jautėsi esąs išminčius?

9. Hermanas Hesė. *Sidharta*

P. 39. Ką atsako Sidharta į draugo klausimą, ar jis seka koku nors mokymu?

Kuo skiriasi, anot Sidhartos, žinios nuo išminties?

10. Stefanas Cveigas. *Mendelis Knygius*

P. 41-42. Ar Jakobas Mendelis — išminčius ar beprotis? Kuo jis skiriasi nuo A. A. Jonyno elgetos? Kiek ir kokių galimų išminčiaus laikysenų Jūs išskyrėte iš minėtų ištraukų? Kuri išminčiaus laikysena Jums priimtinausia? Kodėl?

II. ATLAIDUMAS

A. A. Jonynas. *Mylintieji*

P. 44. A. Jonyno eilėraščio herojai sunku atleisti. Kodėl? Ar apskritai lengva atleisti? Kas mumyse priešinasi atleidimui? Ką galvojame, kai neatleidžiame? Ar atleisti yra tas pats, kas pamišti? Peržiūrėkite junginius: atleisti — pamišti, neatleisti — pamišti, neatleisti — nepamišti, atleisti — nepamišti. Kurį iš variantų Jūs laikytumėte tikroju atleidimu?

Kas turi žmogui jo kaltes atleisti: jis pats, kitas žmogus, Dievas? Ar galima nugyventi gyvenimą be kaltės? Kur galima rasti atleidimo šaltinį?

1. **Platonas. Kritonas**

P. 45. Kuo Sokratas pagrindė savo teiginį: „Nereikia nei piktuoju atsiteisti, nei pikta daryti nė vienam žmogui, nors ir kažin ką tektų iš jų patirti“?

2. **Markas Aurelijus. *Sau pačiam***

P. 46. Ar dera žmogui, padariusiam gerą darbą, apie tai kalbėti?

Kaip paaiškintumėte teiginį: „Geriausias būdas apsiginti yra neatsilyginti tuo pačiu“? Kokie proto argumentai gali padėti atleisti?

P. 47. Kodėl pačiam svarbiau nepadaryti ar nepasakyti ko nors, verto paniekos?

3. **Konfucijus. *Apmąstymai ir pašnekesiai***

P. 47. Kuo skiriasi nuo Sokrato ir Marko Aurelijaus Konfucijaus atsakymas į klausimą: „Ar reikia už bloga atsilyginti geru?“

Ką reiškia klausimas: „Argi pats esi toks geras?“

Kuris žmogus lengviau atleidžia: prastas ar kilnus?

P. 48. Ką Jums primena Konfucijaus mintis, išsakyta XV.24 fragmente?

Kodėl kilnus žmogus nebijo parodyti savo neapykantos?

4. **Lao Dze. *Dao De Dzing***

Kaip interpretuotumėte: „Nelaimė mane užklumpa, nes aš vertinu savąjį „aš““?

P. 49. Lao Dze sako: „Tikras žmonių valdovas – nuolankus“. Ar tai ne paradoksas?

Palyginkite su Konfucijumi 79 fragmentą.

5. **Naujasis Testamentas**

P. 49. Didysis įsakymas. Kokie trys svarbiausi momentai išskirti Didžiajame įsakyme?

Kuo skiriasi Naujojo Testamento nužymėti atleidimo šaltiniai nuo antikinės ir rytiečių tradicijos?

P. 50. Kaip interpretuotumėte Naujojo Testamento frazę: „Kiekvienas, kuris save aukština, bus pažemintas, o kuris save žemina, bus išaukštintas“? Palyginkite su 4 Lao Dze ištraukos fragmentu.

6. **Juozas Girnius. *Žmogus be Dievo***

P. 54. Kur laisvė, ten ir kaltė, rašo J. Girnius. Kaip tai paaiškinti?

Kaltė kiekvieną uždaro savyje, teigia Girnius. Kodėl?

P. 55. Kaip atsakyti į Girniaus klausimą: „Bet kas gali žmogui kaltes galutinai atleisti?“

P. 56. Ko trokštame siekdami savo kalčių atleidimo?

Kodėl Ivanas Karamazovas Dostojevskio romane „Broliai Karamazovai“ atsisako aukščiausios pasaulio harmonijos?

P. 57. Kaip pats Girnius išsprendžia atleidimo problemą?

7. **Ērichas Fromas. *Turėti ar būti?***

Kaip Ē. Fromas aiškina nuodėmės sampratą autoritarinėje tradicijoje?

P. 58. Kaip siejasi baimė ir kaltė?

Ką laiko nuodėme humanistinė etika?

P. 59. Kodėl, Fromo nuomone, Adomo ir Ievos nuodėmė – tai susvetimėjimas?

Kas yra, anot Fromo, pragaras?

Kokia nuodėmė reikalauja ne atleidimo, o gydymo?

8. **Alberas Kamiu. *Krytis***

P. 60. Kaip siejasi kaltė ir pyktis?

Kaip paaiškintumėte: „Mes visi ypatingi atvejai. Mes visi norime dėl ko nors skustis“? Kokiais dviem atvejais ir kodėl romano herojus jaučiasi nekaltas?

P. 61. Ką reiškia herojaus frazė: „Teks gyventi maiše“?

P. 62. Kodėl romano herojus Paskutiniojo teismo dienos laukia be baimės? Ką reiškia religijos kaip didžiulės skalbyklos metafora?

P. 63. Kodėl herojus teisia save ir neieško savo kaltės atleidimo?

9. **Milanas Kundera. *Nemirtingumas***

P. 64. Kodėl Anjė netikėtai apėmė neapykanta? Ar nuo mūsų valios priklausoma supykti ar nesupykti?

Kaip Anjė atsakė sau į Lao Džė ištraukoje iškeltą klausimą: „Numaldžius didžiausią pyktį, truputis vis dėlto lieka, kaip jo atsikratyti?“

III. PAREIGA

Vytautas Rubavičius. *Romantiškas rytas. Likimas*

P. 66. Ar frazė „Tūkstančius metų nebyliai į ugnį einu“ sukelia lengvumo, laisvės ar sunkumo, naštos, privalomybės asocijijas? Su kuo jums asocijuojasi sąvoka „pareiga“: su slegiančia prievole, nuobodžiu pasikartojimu, žmogaus orumu, jo valios stiprybe? Kas pareigą sieja su asmenybės laisve? Ar pareigin-gas žmogus yra laisvas? Kodėl kai kurie žmonės pareigingi: iš įpročio, iš

baimės būti visuomenės pasmerkti, dėl to, kad pareigą pripažįsta esant moralės dėsniu?

1. **Markas Aurelijus.** *Sau pačiam*

P. 67. Kaip atsakyti į Marko Aurelijaus klausimą: „Argi tam esu sukurtas, kad tvarstyčiausi šiltame patale?“

2. **Konfucijus.** *Apmąstymai ir pašnekesiai*

P. 67. Ar pareigos atlikimas susijęs su atpildu?

Ar galėtumėte rašyti lygybės ženklą tarp sąvokų: „pareigingas žmogus“ ir „sugyvenamas žmogus“?

P. 68. Kas nutinka, jei kilnus žmogus nejaučia pareigos? O jei prastas? Kodėl?

3. **Imanuelis Kantas.** *Dorovės metafizikos pagrindai*

P. 68. Kodėl Kantas gerą valią prilygina brangakmeniui?

P. 69. Parinkite pareigai neprieštaraujančio poelgio, atlikto egoistiniais tikslais, pavyzdį.

P. 70. Ar ne paradoksalu, kad tam tikri geri poelgiai, Kanto manymu, dorovinės vertės neturi? Kaip savo mintį įrodo Kantas?

Ką bendra turi pareiga ir jos nulemtu veiksmu pasiektas rezultatas?

P. 71. Kaip paaiškinti I. Kanto suformuluotą moralės dėsni: „Aš visada privalau elgtis tik taip, kad galėčiau taip pat norėti, kad mano maksima taptų visuotiniu dėsniu“?

Kuo skiriasi pasekmių baimė ir noras būti teisingam iš pareigos?

Kodėl žmogaus polinkiai ir poreikiai priešinasi pareigai? Kokį argumentą suranda I. Kantas, įtaigaudamas savo skaitytojui, kad pareigos jam verta laikytis?

4. **Frydrichas Nyčė.** *Štai taip Zaratustra kalbėjo*

P. 72. Ką simbolizuoja kupranugario dvasia?

P. 73. Ką simbolizuoja slibinas? Ką simbolizuoja liūto dvasia? Kuo liūtas skiriasi nuo kupranugario? Ką gali padaryti liūto dvasia, ko neįstengia kupranugaris?

Kodėl „liūto“ dvasia virsta „vaiku“?

Ką simbolizuoja vaikas šioje ištraukoje?

5. **Ėrichas Fromas.** *Žmogus sau*

P. 74. Kodėl nuslopinus blogo impulso skatinamą veiksmą žmogaus charakteris nepasikeičia?

P. 75. Ar blogų impulsų išstūmimas iš sąmonės juos panaikina?

Kokios gali būti atsakomosios reakcijos į represuotą agresijos impulsą?

P. 76. Kokia yra humanistinės Fromo etikos siūloma trečioji alternatyva?

6. **Hermanas Hesė.** *Narcizas ir Auksaburnis*

P. 78. Ar galėjo pats Auksaburnis rinktis būti stropiam ir pareigingam?

7. **Alberas Kamiu.** *Maras.*

P. 80. Kaip paaiškinti daktaro Rijė frazę: „Užvis svarbiausia – gerai dirbti savo darbą“?

Kaip paaiškina pats Rijė savo pareigingumo šaltinį?

8. **Robertas Muzilis.** *Tonka*

P. 81-82. Kokią slaptą motyvaciją Muzilis išvelgia patikimų žmonių sielose? Ar Jums neatrodo tai šventvagiška?

IV. KANČIA

Sigitas Parulskis. *Griuvėsiai*

P. 84. Kokius kančios aspektus nusako poetas? Ką reiškia metaforos: „nubusti griuvėsiuose“, „išdžiūvusios seilės“, „užspringęs laikas“, „pasikorusi švieša“, „išžagintas veidrodis“, „mirę sielos daiktai“?

F. Nyčė rašė: „Yra problemų, svarbesnių už visas džiaugsmo, kančios ir užuojautos problemas, ir kiekviena filosofija, nagrinėjanti tik jas – kvailystė“. Nikolajus Berdiajevas rašė: „Kančios prasmė yra esminė etikai. Visa, kas gyva, patiria skausmą ir kančią“. Kuriam jų Jūs pritartumėte?

Ar žmonės galėtų išgyventi laimės akimirkas, jei jie nepatirtų kančių? Tarkime, kad pasaulio harmonijai reikalinga kančia. Ar ta harmonija galima pateisinti nekaltų kūdikių kančias? Kodėl žmonės kenčia? Kas už tai atsakingas? Kas gali kančias panaikinti?

1. **Epikūras.** *Svarbiausios mintys*

P. 85. Su kuo Epikūras susieja malonumą?

Kokia yra aukščiausia malonumų riba? Kokiais racionaliais argumentais Epikūras siekia panaikinti baimę ir padaryti žmonių gyvenimą malonų?

2. **Seneka.** *Laiškai Lucilijui*

P. 86. Koks, anot Senekos, yra vienintelis gėris ir kaip jį pasiekti?

„Kodėl gi turėčiau trokšti, kad kultų karas?“, retoriškai klausia Seneka. Ką jis turėjo galvoje?

P. 87. Kokios dorybės padeda kančią išverti?

Tą naktį, kai Katonas turėjo žūti, jis skaitė knygą, rašo Seneka. Kaip Seneka siūlo interpretuoti Katono elgesį?

Kodėl Seneka lygina gulėjimą prie stalo per puotą ir gulėjimą ant kankinių suolo?

P. 88. Ar išminčius – bejausmė uola?

3. **Markas Aurelijus. *Sau pačiam***

P. 88. Kodėl liūdintis žmogus, anot Marko Aurelijaus, yra bėglys?

P. 89. Kodėl siela pajėgi nepasiduoti skausmui?

Su kuo Markas Aurelijus sulygina besisielojantį žmogų?

Ką pataria Markas Aurelijus žmogui, išgyvenančiam skausmą?

4. **Aurelijus Augustinas. *Apie Dievo valstybę***

P. 90. Ką turėjo galvoje Augustinas, klausdamas: „Ar negali skausmas, priešingai malonumui, neramumas, priešingas ramybei, užvaldyti išminčiaus?“

Kaip Augustinas atsako į šį klausimą? Palyginkite jo atsakymą su Senekos ir Marko Aurelijaus.

P. 91. Kaip supratote Augustino teiginį: „Ir kas yra toks išmintingas, kad neišgyventų jokios kovos prieš geidulius“?

5. **Antanas Maceina. *Jobo drama***

P. 92. Kodėl Ivanas Karamazovas atsisako pripažinti pasaulio santvarką?

Kaip atsakyti į klausimą: „Kaip Dievas gali pakęsti blogį, ypač kančią, jeigu jis pats pakartodamas savo kūrinius yra vadinęs gerais?“

P. 93. Kodėl protas neranda blogio?

P. 94. Ar sutiktumėte su Ryckmanso teiginiu: „Būtų absurdiška teigti galimybę pasaulio, kuriame nebūtų kančios“?

Koks yra egzistencinis blogio problemos išsprendimas?

Kaip Jobas kelia kančios problemą?

Kodėl Jobo draugai pradėjo ieškoti kančios prasmės?

P. 95. Koks buvo Elifazo Temaniečio argumentas kančios prasmei pateisinti?

Ar Jobas su tuo sutinka?

Ką teigia Sofaras Naamietis?

Ką teigia Baldadas Schuachietis?

Koks Eljaus kančios supratimas?

P. 96. Kaip reaguoja Jobas į draugų argumentus?

Ar Jobas teoriškai suvokia kančią?

Kokį atsakymą į kančios problemos sprendimą suranda Jobas?

6. Jurga Ivanauskaitė. Ištremtas Tibetas

P. 97. Kaip budistai nusako, kad gyvenimas yra kančia?

P. 98. Kokias tris kentėjimo rūšis išskiria budistai?

P. 99. Kodėl samsaros ratas yra kentėjimo šaltinis?

Kas yra Nirvana ir kodėl jos reikia siekti?

Suraskite papildomos literatūros apie aštuonių pakopų kelią, vedantį į Nirvaną.

7. Artūras Šopenhaueris. Pasaulis kaip valia ir vaizdinys

P. 100. Kodėl Šopenhaueris teigia, kad „gryna meilė savo prigimtimi yra užuojauta“?

P. 101. Kodėl žmogus verkia?

8. Frydrichas Nyčė. Anapus gėrio ir blogio

Kuo skiriasi Nyčės požiūris į užuojautą nuo Šopenhauerio? Kuriam jų Jūs labiau pritartumėte?

P. 102. Ką suteikia žmogui „didžiosios kančios ugdymas“?

Kodėl žodžius „linksni žmonės“ Nyčė išskiria kabutėmis? Apie kokius „linksmus žmones“ jis rašo? Kas yra subtilus žmogiškumo ženklas ir kodėl?

9. Ėrichas Fromas. Žmogus sau

P. 103. Kokie yra dvasinės ligos simptomai?

Kada žmogus yra nelaimingas?

Kaip Fromas seka Froido mokymu?

P. 104. Kokias žmogaus egzistavimo dichotomijas aprašo Fromas?

Kaip supratote Fromo teiginį: „Kiekviena neurozė reprezentuoja moralinę problemą“?

Kodėl agresyvus žmogus griaua ir pats save?

P. 105. Kodėl destruktivus žmogus nelaimingas?

10. Laslas Tringeris. Kenčiančios būties analizė

P. 106. Kas yra negatyvus savivaizdis?

Kodėl kiti žmonės turi mažai galimybių įeiti į kenčiančio žmogaus pasaulį?

Kodėl kenčiantis žmogus negali išgyventi autentiškos būties?

P. 107. Kaip siejasi nebūtis ir baimė?

Ko bijo ligoniai: nebūtis ar mirties?

Kodėl kenčiantis žmogus apibrėžia save iš nebūtis, tai yra iš to, ko nėra, pusės?

P. 108. Kaip įmanoma sunykti dar nenumirus?

11. Hermanas Hesė. *Zaratustros sugrįžimas*

P. 109. Ką Hesė vadina „pasprukimu nuo kančios“?

P. 111. Ką turėjo galvoje Hesė sakydamas: „Tik vaikai sprunka nuo kiekvienos kančios“?

12. Hermanas Hesė. *Keli dienoraščio puslapiai*

P. 111-112. Ką turėjo galvoje Hesė rašydamas: „Kančia yra nuostabiausia muzika – kuomet į ją įsiklausai“?

V. GYVENIMO PRASMĖ

Sigitas Parulskis. *Skylės*

P. 114. Kodėl, Jūsų manymu, likimą poetas eilėraštyje vadina „amžina kvailyste“? Kaip supratote: „Nėra čia nieko. Laikas ir skylė“? Ką galėtų simbolizuoti šiame eilėraštyje „skylė“?

Kuo skiriasi klausimai apie gyvenimo prasmę nuo praktinių gyvenimo klausimų? Kas gali atsakyti žmogui į klausimą, ar jo gyvenimas turi prasmę: jis pats, Dievas, pasaulis, knygų autoriai, kiti žmonės? O gal į šį klausimą neįmanoma atsakyti? Ar verta galvoti apie gyvenimo prasmę? Gal geriau tiesiog veikti, siekti tikslo, atlikti savo priedermes?

1. Blezas Paskalis. *Mintys*

P. 115. Kaip atsakytumėte į Paskalio klausimą: „Juk kas gi pagaliau yra žmogus gamtoje?“

Ar žmogus, anot Paskalio, pajėgus pažinti daiktų pradžią ir pabaigą?

P. 116. Kodėl žmogus yra ribotas?

Ko trokšta žmogus ir ko niekada jam nepavyksta pasiekti?

Žmogus yra vidurys, teigia Paskalis, kaip tai suprasti?

P. 117. Kaip suprantate Paskalio mintį: „Amžina šių begalinių erdvių tyla mane gąsdina“?

Kaip atsakytumėte į Paskalio klausimą: „Kieno paliepimu, kam vadovaujant man buvo lemta ši vieta ir šis laikas?“

Kada žmogus pasijunta, kad jis nėra būtinas?

Kas trikdo žmogų?

Kaip interpretuotumėte Marko Šagalo paveikslą „Laikrodinis“?

P. 118. Kaip Paskalis nusako žmogiškosios situacijos paradoksalumą?

Ką reiškia mąstančios nendrės metafora Paskalio tekste?

2. **Siorenas Kjrkegoras.** *Nelaimingiausias žmogus*

P. 118-119. Kodėl vien viltimis ir prisiminimais gyvenantys individai yra nelaimingi?

3. **Siorenas Kjrkegoras.** *Arba—arba*

P. 119. Ką galėtų reikšti Kjrkegoro frazė: „Argi nežinai, jog ateis vidurnakčio valanda, kada kiekvienas turės nusiimti kaukę?“

Kas žmoguje giliausia ir švenčiausia ir koku būdu tai galima išsaugoti?

P. 120. Kodėl Kjrkegoras mano, jog pats pasirinkimas nulemia asmenybės turinį?

P. 121. Kaip žmogus gali prarasti save?

Kaip Kjrkegoras apibūdina tai, kas etiška?

Kuo skiriasi etinis pasirinkimas nuo estetinio?

Kaip supratote teiginį: „Tuo atveju asmenybė atsisako savo vidinės begalybės“?

P. 122. Kaip įmanoma laimėti visą pasaulį, bet prarasti save?

4. **Martynas Heidegeris.** *Kas yra metafizika?*

P. 124. Kodėl baimė atveria nieką?

Kaip supratote: „Be pirmapradės Nieko atverties nėra jokios būties sau ir jokios laisvės“?

P. 125. Kaip atsakyti į Heidegerio klausimą: „Ar tada mes neturime visą laiką kyburiuoti baimėje, kad apskritai galėtume egzistuoti?“

Kur veržiamės gindamiesi nuo Nieko?

P. 126. Kokios jėgos lemia čia-būties nuobloškį?

Ką reiškia Heidegerio teiginys, jog „baimė tik snūduriuoja“?

Kodėl žmogus yra Nieko vietininkas?

5. **Žanas Polis Sartras.** *Egzistencializmas yra humanizmas*

P. 127. Kaip atsakyti į Sartro klausimą: „Ką šiuo atveju reiškia, kad egzistavimas yra anksčiau esmės?“

Ką reiškia: „Žmogus yra toks, kokį jis save padaro“?

P. 128. Kaip supratote: „Nėra kito pasaulio, išskyrus žmogiškojo subjektyvumo pasaulį“?

Kodėl Sartras teigia, kad jo egzistencializmas yra ateistinis?

6. **Alberas Kamiu.** *Sizifo mitas*

P. 129. Kas sukelia absurdo jausmą?

Kaip paaiškintumėte Kamiu mintį: „Pasaulis mums išslysta, nes jis tampa pačiu savimi“?

Kodėl mechaniški veiksmai sukelia absurdo jausmą?

P. 130. Kodėl mirtis kelia absurdo jausmą?

Ką turėjo galvoje Kamiu rašydamas: „Mano paties širdis visada paliks man neapibrėžiama“?

Kada suyra išorinė regimybė?

P. 131. Kodėl laikas yra žmogaus priešas?

Ar žmogus pajėgus pažinti pasaulį?

P. 132. Kaip paaiškintumėte teiginį: „Absurdas gimsta iš susidūrimo tarp žmogaus šauksmo ir neturinčios proto apraiškų pasaulio tylos“?

7. **Alberas Kamiu.** *Svetimas*

P. 132. Kodėl kapelionas aplanko Merso?

Kodėl Merso nesiklausė kapeliono?

P. 133. Kodėl Merso ėmė šaukti?

P. 134. Kaip supratote Merso teiginį, jog jokia tiesa nėra verta nė vieno moters plauko?

P. 135. Kodėl Merso pasijuto laimingas?

8. **Juozas Girnius.** *Žmogus be Dievo*

P. 135. Kuo filosofija skiriasi nuo mokslinio žinojimo?

Kaip paaiškintumėte teiginį, kad filosofija yra menas pasiruošti tinkamai mirti?

P. 136. Kas slypi klausime: „Bet kokia paties gyvenimo prasmė?“

Kokiu kitu klausimu Girnius siūlo pakeisti klausimą apie mirtį?

Kaip supratote Girniaus mintį: „laikas – vilties vieta“?

9. **Hermanas Hesė.** *Narcizas ir Auksaburnis*

P. 138. Kaip Hesė supranta gyvenimo prasmę?

10. **Raineris Marija Rilke.** *Maltės Lauridso Brigės užrašai*

P. 139. Kaip herojus juto mirtį?

P. 140. Kaip interpretuotumėte Šarūno Saukos paveikslą „Pabėgimas“?

P. 141. Kaip interpretuotumėte maldą: „Viešpatie, viešpatie, jeigu manęs dar laukia tokios naktys, palik man bent vieną iš tų minčių, kurias kartkartėmis pajėgdavau galvoti“?

11. **Bronius Radzevičius.** *Priešaušrio vieškeliai*

P. 141. Kaip interpretuotumėte frazę: „Tik sau patiems mes tokie svarbūs, nepakartojami, nepamainomi tarnyboj, šeimoj, draugijoj“?

P. 142. Kuo samprotavimas apie beprasmybę skiriasi nuo paties beprasmybės išgyvenimo?

VI. Savižudybė

Albero Kamiu romano „Krytis“ pagrindinis veikėjas, eidamas naktį tiltu per Seną, pastebėjo šokti į vandenį besirengiančią mergaitę. Tačiau jis nesustojo, o kai ji nušoko – negelbėjo. Kaltė dėl to perkeitė visą jo sąmonę ir gyvenimą. Įsivaizduokime save jo vietoje. Ką pasakytumėte, jei sustotumėte? Ką pasakytumėte draugui, galvojančiam nusižudyti?

1. **Seneka.** *Laiškai Lucilijui*

P. 145. Kaip supratote Senekos mintį: „Silpnas ir bailus yra tas, kuris miršta dėl skausmo, kvailas – tas, kuris gyvena tam, kad kęstų skausmą“?

P. 146. Kodėl Seneka sako, kad doras žmogus turi gyventi ne tiek, kiek jam malonu, bet tiek, kiek reikia?

2. **Aurelijus Augustinas.** *Apie Dievo valstybę*

P. 146. Kodėl savižudybė, anot Augustino, prilygsta žmogžudystei?

Kodėl Augustinas Katono savižudybę laiko silpnumo požymiu?

P. 147. Kodėl sekimas pavyzdžiais, Augustino manymu, yra nepateisinamas?

3. **Imanuelis Kantas.** *Dorovės metafizikos pagrindai*

P. 148. Kodėl savižudybė, anot Kanto, yra pataikavimas savimeilei?

P. 149. Kodėl savižudys, anot Kanto, pasinaudoja savimi kaip priemone?

4. **Artūras Šopenhaueris.** *Gyvenimo išminties aforizmai*

Kodėl linksmos prigimties žmonės lengviau pažeidžiami nei tūžmingi ir baikštūs? Ar sutinkate su Šopenhaueriu?

5. **Frydrichas Nyčė.** *Anapus gėrio ir blogio*

P. 151. Kaip supratote čia išsakytą Nyčės mintį?

6. **Alberas Kamiu.** *Sizifo mitas*

P. 152. Kodėl kitiems sunku pastebėti potencialų savižudį?

Kada apsisprendžiama mirti?

P. 153. Kodėl absurdo jausmas tiesiogiai susijęs su nebūties troškimu?

Ką reiškia „maištas prieš absurdą“ Kamiu filosofijoje?

Kodėl maištas suteikia vertę gyvenimui?

P. 154. Kodėl besileidžiantis žemyn Sizifas yra stipresnis už savo likimą?

P. 155. Kodėl Sizifas laimingas?

7. **Alberas Kamiu.** *Krytis*

P. 155. Ar mirtimi galima ką nors kam nors įrodyti?

8. **Viljamas Džeimsas. *Valia tikėti***

Kodėl tikėjimas optimistine hipoteze suteikia gyvenimui prasmę?

9. **Hermanas Hesė. *Stepių vilkas***

P. 158. Kaip apsaugoti savižudžių tipo žmogų nuo minčių apie savižudybę?

P. 159. Kaip savižudžiai kovoja su savižudybės pagunda?

10. **Hermanas Hesė. *Paslaptys***

P. 160-161. Kodėl Hesei sunku atsakyti į jaunuolio jam atsiųstą klausimą: „Ar turi gyvenimas prasmę ir ar ne geriau būtų paleisti kulką į savo kaktą?“

P. 162. Kai klausiamo: „Ar gyvenimas turi prasmę?“, ko iš tiesų klausiamo?

11. **Milanas Kundera. *Nemirtingumas***

P. 163-164. Kas išblaškė dviejų seserų pokalbio įtampą?

VII. Atsakomybė

Ar, būdamas nekaltas, gali jaustis esąs kaltas? Jei žmogus kenkia sau, ar privalome jį kaip nors nuo to sulaukyti? Ar esame atsakingi už tai, kuo tampame? Karlas Jaspersas rašo, kad aklas kito negandai žmogus yra moraliai kaltas. Ar turime teisę moraliai kaltinti žmones, nekreipiančius dėmesio į mūsų negandas? Ar galima iš kitų reikalauti atsakomybės? Ar tik iš savęs? Ar atsakomybė – vien tik mūsų pačių apsisprendimo reikalas?

1. **Žanas Polis Sartras. *Egzistencializmas yra humanizmas***

P. 167. Kodėl žmogus, atsakingas už save, yra atsakingas ir už visus kitus žmones?

Kaip interpretuoja Sartras teiginį: „Žmogus – tai baimė“?

Kuo šis Sartro klausimas artimas Kantui: „Kas atsitiktų, jei taip darytų visi?“

2. **Karlas Jaspersas. *Kaltės klausimas***

P. 168. Kuo moralinė kaltė skiriasi nuo visų kitų kaltės rūšių?

P. 169. Ar visi pajėgūs išgyventi moralinę kaltę?

Kaip manote, ar visi karo metu gyvenę vokiečiai turėtų atsakyti į Jasperso klausimą: „Kas iš mūsų Vokietijoje kada nors nėra užsitraukęs šitos kaltės?“

Kada mūsų sąžinė mus apgauna?

P. 170. Kodėl dalinis pritarimas pažeidžia radikalaus „arba – arba“ principus?

Paieškokite daugiau patogaus savęs apgaudinėjimo pavyzdžių.

P. 171. Kodėl ir pasyvumas yra kaltė?

Kodėl dauguma žmonių linkę plaukti pasroviui?

P. 172. Koks yra metafizinės kaltės šaltinis?

P. 173. Kaip paaiškinti teiginį: „Kad mes gyvi – štai mūsų kaltė“?

3. Emanuelis Levinas. *Etika ir begalybė*

P. 174. Kaip užsimezga ryšys su kitu asmeniu?

Ką reiškia: „Štai aš“?

P. 175. Kaip paaiškinti tokį moralinį priesaką: „Visi esame kalti dėl visko, už visus ir prieš visus, ir aš daugiau negu kiti“?

Kas yra nesuinteresuotumas?

P. 176. Kada aš esu nepakeičiamas?

4. Alberas Kamiu. *Krytis*

P. 176. Kaip Kamiu interpretuoja Jėzaus kaltę?

5. Fiodoras Dostojevskis. *Broliai Karamazovai*

P. 178. Kaip interpretuotumėte šią frazę: „galėjai šviesti piktadariamas kaip vienintelis žmogus, nesuteptas nuodėmės, bet nešviete!“?

6. Stefanas Cveigas. *Dvidešimt keturios valandos iš moters gyvenimo*

P. 179. Kaip Jūs atsakytumėte į klausimą: „Argi galima paaiškinti, kodėl žmonės, patys nemokėdami plaukti, šoka nuo tilto gelbėti skęstančio?“

P. 180. Ar jums šis epizodas atrodo juokingas?

VIII. Laisvė

Aidas Marčėnas. *Miegantis vergas*

P. 182. Kaip interpretuotumėte poeto frazę: „laisvėja vergas kai sapnuoja tiesą baisesnę negu amžinybė“?

Tarkime, žmogus gali daryti tai, ką jis nori. Tačiau jis nežino, ką jam daryti. Ar toks žmogus yra laisvas? Įsivaizduokime kalėjime sėdintį žmogų. Jis turi viską, kuo domisi ir ko reikia saviraiškai. Ar toks žmogus laisvas ar nelisvas? Tarkime, žmogaus charakteris priklauso nuo vaikystėje susiklosčiusių aplinkybių. Ar jis gali tapti tuo, kuo norėtų būti, jei jo charakteris jau susiformavęs?

Jei žmogus jaučiasi laisvas, ar to užtenka, kad būtų laimingas?

1. Epiktetas. *Rinktinė*

P. 183. Kokios yra žmogaus nelaisvės priežastys?

Kodėl netikęs žmogus nėra laisvas?

Apie kokią nelaisvę kalba Epiktetas?

Kokius žmones vadina laisvais Epiktetas?

P. 184. Ką Epiktetas vadina vergu?

Kas nutinka vergui, atgavusiam laisvę?

Kodėl laisvas žmogus neprisiriša prie to, kas yra svetima?

P. 185. Ar lengva prie nieko neprisirišti?

Ar laisvė tolygi troškimų išsipildymui?

2. Juozas Girnius. *Žmogus be Dievo*

P. 186. Kaip Girnius atsako į klausimą: „Kokia yra laisvės prasmė?“

Kodėl laisvė neatskiriama nuo vertybių?

P. 187. Kas nutinka suabsoliutinus laisvę?

P. 188. Kaip supratote Girniaus mintį, kad „laisvė nurodo žmogų, pašauktą pačiam save sukurti ir visą gyvenimą keliauti į tai, kas yra jo esmės tėviškė“?

3. Imanuelis Kantas. *Praktinio proto kritika*

P. 189. Kaip laisvė siejasi su moralės dėsniu?

Kuo skiriasi gamtinio būtinumo samprata nuo laisvės sąvokos?

Kada laisvės sąvoka būtų tuščia ir negalima?

P. 190. Kuo skiriasi vertinimai pagal moralės dėsnių nuo vertinimų pagal gamtinį priežastingumą?

P. 191. Kodėl, anot Kanto, protinga būtybė apie kiekvieną savo dėsniui priešingą poelgį teisėtai gali pasakyti, kad ji jo galėjo ir neatlikti?

Ką reiškia Kanto kaltintojo ir advokato metaforos? Kas mumyse yra kaltintojas?

Kas – advokatas?

4. Siorenas Kjrkegoras. *Arba—arba*

P. 192. Kaip atsako Kjrkegoras ir kaip atsakytumėte Jūs į klausimą: „Kieno gyvenimas yra geresnis – filosofo ar laisvo žmogaus?“

P. 193. Kodėl estetiškas gyvenimas nėra laisvas?

P. 193. Kodėl tik dėl etikos individas tampa laisvas?

P. 194. Koks, anot Kjrkegoro, yra tikrasis pasirinkimas?

Kaip atsakytumėte į Kjrkegoro iškeltą klausimą: „Bet kas gi yra tas Aš pats?“ Kodėl individai labiausiai nori išlikti patys savimi?

P. 195. Iš ko gimsta aš kaip laisva dvasia?

5. **Žanas Polis Sartras.** *Egzistencializmas yra humanizmas*
 P. 196. Koks yra laisvės tikslas?
 Kas bendra tarp geros valios ir laisvės?
 Kuo panašūs ir kuo skiriasi Kanto ir Sartro požiūriai?
6. **Frydrichas Nyčė.** *Stabų saulėlydis, Anapus gėrio ir blogio*
 P. 197. Kad išsaugoma laisvė: ar kai ji įgyvendinama, ar kai dėl jos kovojama?
 Kaip supratote Nyčės frazę: „Išsilaisvinęs žmogus, o dar labiau – išsilaisvinusi dvasia trypia niekingą gerą savijautą, apie kurią svajoja verteivos, krikščionys, karvės, bobos, anglai ir kiti demokratai“?
 P. 198. Ar visi gali būti laisvi?
7. **Ėrichas Fromas.** *Žmogus sau*
 Kaip Fromas formuluoja determinizmo ir laisvos valios problemą?
 P. 199. Ar žmogus gali formuoti savo charakterį?
 P. 200. Kodėl produktyvus žmogus yra laisvas, o neproduktyvus – nelaisvas?
 Ar esame tik bejėgės aplinkybių aukos?
 P. 201. Ar žmogaus elgesį galima vertinti vadovaujantis principu: „Jis galėjo pasielgti ir kitaip“?
 Kaip galima vertinti žmonių elgesį humanistinės etikos požiūriu?
 P. 202. Kodėl supratimas nėra atleidimas?
8. **Hermanas Hesė.** *Stiklo karoliukų žaidimas*
 Kodėl laisvos profesijos, anot muzikos magistro, yra laisvės iliuzija?
 P. 203. Ar Jūs sutinkate su magistro argumentais, kad hierarchinė tvarka teikia daugiau laisvės?
9. **Alberas Kamiu.** *Krytis*
 P. 204. Kaip interpretuotumėte Kamiu frazę: „Žmonės laisvi, vadinasi, jiems tenka kapanotis patiems“?

IX. LAIMĖ

Aidas Marčėnas. *Dovana*

- P. 206. Kam ir už ką turime galimybę dėkoti?
 Užbaikite sakinį: „Žmogus būtų laimingas, jeigu...“

1. **Aristotelis.** *Nikomacho etika*

P. 207. Kodėl laimė – aukščiausias gėris?

P. 208. Koks santykis tarp laimės ir dorybės?

Koks santykis tarp dorumo ir malonumo?

P. 209. Kodėl nei jaučio, nei arklio, pasak Aristotelio, negalima pavadinti laimingais?

Ar sutiktumėte su Aristoteliumi, kad vaikas negali būti pavadintas laimingu?

Koks yra lemiamas dalykas tikrajai laimei?

P. 210. Dorovinga žmogaus veikla suteikia žmogui pastovumo, būtino laimei. Ar nepastovus žmogus gali būti laimingas?

Kodėl nė vienas laimingas žmogus, pasak Aristotelio, negali tapti nelaimingu?

2. **Tomas Akviniėtis.** *Teologijos sąvadas*

P. 211. Kas šio puslapio pastraipoje Jums primena Aristotelį?

Kodėl laimė nėra malonumas?

Kodėl kūno malonumas negali lydėti tobulo gėrio?

P. 213. Ar Tomas Akviniėtis apskritai neigia malonumus ar tik mano, kad jie netapatūs laimei?

P. 215. Ar pati siela sau gali suteikti laimę?

P. 216. Kodėl neįmanoma, kad laimę sielai teiktų koks nors sukurtas gėris?

3. **Immanuelis Kantas.** *Dorovės metafizikos pagrindai*

P. 217. Kaip ir kodėl Kantas supriešina pareigą ir polinkį?

Ar įmanoma apibrėžti laimės sąvoką?

P. 218. Kodėl, anot Kanto, negalima nustatyti, koks elgesys protingą būtybę padarytų laimingą?

4. **Immanuelis Kantas.** *Praktinio proto kritika*

P. 218. Kodėl, anot Kanto, pasitenkinimas visu savo egzistavimu yra ne pradinis turtas, o problema?

P. 219. Kodėl laimės sąvoka nieko specifiškai neapibrėžia?

Kuo skiriasi moralės dėsnis nuo laimės sampratos?

Ar moralės dėsnis žada laimę?

P. 220. Kodėl laimė, anot Kanto, yra tik vilties objektas?

Kodėl baimė ir viltis panaikina poelgių moralinę vertę?

P. 221. Ar etiką galima traktuoti kaip laimės teoriją?

5. **Džeremis Bentamas.** *Įvadas į moralės ir įstatymų leidybos pagrindus*

P. 222. Koku būdu nauda siejasi su laime?

6. **Džonas Stiuartas Milis.** *Utilitarizmas*

P. 224. Ar utilitaristai kalba apie vieno žmogaus laimę?

Kaip dorybės siejasi su laime?

P. 225. Kuo dorybės troškimas skiriasi nuo pinigų, galios ir šlovės troškimo?

Kodėl laimė, anot Milio, yra vienintelis trokštamas dalykas?

7. **Frydrichas Nyčė.** *Apie istorijos naudą ir žalą gyvenimui*

P. 226. Kodėl žmogus pavydžiai žiūri į gyvulio laimę? Aristotelis teigė, jog nei jaučio, nei kito gyvulio nepavadinsime laimingais. Kuris jų teisus?

P. 227. Aristotelis teigė, jog vaiko negalime pavadinti laimingu, o Nyčė rašo, jog kūdikis randasi palaimingoje nežinioje. Kuo skiriasi jų požiūriai?

Kodėl laimė, anot Nyčės, neatskiriama nuo sugebėjimo jaustis neistoriškai?

8. **Džonas Rolsas.** *Teisingumo teorija*

Kam artimesnė Rolso koncepcija – Aristotelio ar Nyčės laimės sampratai?

Ar kvailių rojuje gyvenantį žmogų Jūs pavadintumėte laimingu?

Kokių dviejų veiksnių reikia tam, kad būtume laimingi?

9. **Hermanas Hesė.** *Narcizas ir Auksaburnis*

P. 229. Kodėl Lėnė pasijuto nelaiminga?

Kodėl Lėnės neįtikino Auksaburnio argumentai?

P. 230. Kodėl „nėra tokios laimės, kuri truktų ilgai“?

Kodėl ir Auksaburnis nesijaučia visiškai laimingas?

10. **Ėrichas Marija Remarkas.** *Laikas gyventi ir laikas mirti*

Kuo skiriasi Elizabetos laimės samprata nuo Lėnės?

P. 232. Ar laimė gali nusibosti?

11. **Hermanas Hesė.** *Stepių vilkas*

Kada Haris išgyvendavo laimingas dienas? Kodėl?

P. 233. Kuo ypatingos kenčiančių žmonių laimės akimirkos?

Ar laimės akimirkos būnant „dievų vaiku“ gali prilygti kasdienybės laimei?

12. **Antanas Škėma.** *Baltoji drobulė*

P. 234. Ar ramus žmogus yra ir laimingas?

Kai po ramybės (laimės) iš karto seka skausmas (kančia), ar ankstesnės laimės išgyvenimas tampa beprasmiškas?

P. 236. Ar Garšva, pereidamas iš kančios į ramybės ir jaukumo būseną, patyrė laimę?

X. MEILĖ

Apaštalas Paulius. *Himnas meilei*

Kokias pagrindines meilės savybes nusako Paulius?

Jei tektų rinktis iš dviejų galimybių, kas svarbiau, ar būti mylimam, ar pačiam mylėti?

Ar rūpinimasis kitu žmogumi tapatus meilei?

Jei žmogus nemyli savęs, ar jis gali mylėti kitus?

1. **Platonas.** *Puota*

P. 239. Kodėl meilė pranašesnė už giminybę, turtus ir garbę?

Kodėl mylėtojas pranašesnis už mylimąjį? Ar Jūs su tuo sutinkate?

P. 240. Kodėl žmonės ir dievai atleidžia įsimylėjeliams daugiau nei kitiems?

Kuo paremta ištikimybė meilėje?

P. 241. Kokias pakopas kelyje į meilę išvelgia platoniškoji meilės samprata?

2. *Evangelija pagal Matą*

P. 242. Kaip atsakytumėte į klausimą: „Jei mylite tuos, kurie jus myli, tai koks čia jūsų nuopelnas?“

3. **Aurelijus Augustinas.** *Pokalbiai su savimi*

P. 243. Kokių trijų dalykų, teigia Augustinas, reikia sielai, kad ji pagytų?

4. **Imanuelis Kantas.** *Dorovės metafizikos pagrindai*

P. 244. Kokia meilė, anot Kanto, tegali būti įmanoma?

5. **Frydrichas Nyčė.** *Štai taip Zaratustra kalbėjo*

P. 245. Kaip suprasti Nyčės mintį: „Kuomet pas artimą jūs bėgat, iš tikro nuo savęs jūs sprunkat“?

Ar bėgimas pas artimąjį ir yra meilė artimajam? Ar šis bėgimas padeda išvengti vieatvės?

P. 246. Kaip suprasti: „Ne artimą aš siūlau, o mokau tik, kad būtinas bičiulis“?

6. **Frydrichas Nyčė.** *Anapus gėrio ir blogio*

P. 246. Ką slepia savyje, anot Nyčės, Jėzaus gyvenimo istorija?

7. **Maksas Šėleris.** *Ordo amoris*

P. 247. Kodėl meilė, anot Šėlerio, yra savęs peržengimas?

P. 248. Interpretuokite Šėlerio mintį: „Anksčiau negu *ens cogitans* ar *ens volens* žmogus yra *ens amans*“.

8. P. Tejaras de Šardenas. *Žmogaus fenomenas*

P. 249. Ar sutiktumėte su Tejaru de Šardenu, kad meilė būdinga ne tik žmogui?

P. 250. Kodėl įsimylėjęliai pasiekia didžiausią pilnatvę?

Ar galima mylėti visus?

Ar Šardenas sutinka su nuomone, kad visuotinė meilė yra neįmanoma?

Ar iš tiesų artimumas yra kosminis jausmas?

P. 251. Ar galima mylėti kolektyvą?

9. Ėrichas Fromas. *Meilės menas*

P. 252. Kodėl meilė tik vienam žmogui neliudija gebėjimo mylėti?

P. 253. Kaip supratote Fromo mintį: „Tik ten, kur meilė nesiekia jokios naudos, ji ima skleistis“?

10. Raineris Marija Rilke. *Laiškai jaunam poetui*

P. 254. Kodėl meilės reikia mokytis?

Ką suteikia šis mokslas?

Ar iš tiesų klysta jaunimas, kaip teigia Rilke?

11. Fransuaza Sagan. *Sveikas, liūdesy*

Ar sutiktumėte su Anos apibūdintu meilės supratimu? Kodėl mergaitė pasijuto blogai po šios pamokos?

12. Bronius Radzevičius. *Priešaušrio vieškeliai*

Kodėl Juozas pajuto savo sumanymo samprotauti apie meilę pretenzingumą?

XI. PAVYDAS IR NEAPYKANTA

Šarlis Bodleras. *Atpirktis*

Pavydas kankina. Kodėl? Ar lengva užjausti pavydų žmogų? Ar galime džiaugtis, kai mums pavydi?

1. Ksenofontas. *Atsiminimai apie Sokratą*

P. 261. Ar sutiktumėte su Sokratu, kad pavydas atskiria protingą žmogų nuo paiko?

2. Aristotelis. *Retorika*

P. 261. Kas blogiau: pyktis ar neapykanta?

P. 262. Kuo ypatinga kilnaus žmogaus reakcija į kitų žmonių sėkmę ar nesėkmę?

Kodėl pavydime tik panašiams ar bent atrodantiems į mus panašiams žmonėms?
P. 263. Kokie žmonės labiausiai linkę pavydėti?
Kodėl mirusiems jau niekas nepavydi?

3. **Plutarchas. *Moralijos***

P. 264. Kas teisingiau: pavydėti ar neapkęsti?

P. 265. Kodėl pavydą žmonės linkę slėpti?

Kuo pavydas skiriasi nuo neapykantos?

4. **Fransis Beikonas. *Apmąstymai, arba Politiniai ir doroviniai pamokymai***

P. 266. Kokie žmonės yra labiau linkę pavydėti?

P. 267. Kam daugiau ir kam mažiau pavydima?

P. 268-269. Kaip geriausia sutramdyti pyktį?

5. **Benediktas Spinoza. *Etika***

Gal tam, kad išvengtume stiprios neapykantos, nereikia, anot Spinozos, nieko stipriai mylėti?

P. 271. Ar neapykanta – užkrečiamas reiškinys?

Kodėl davę pretekstą neapykantai jaučiame gėdą?

Ar galima vienu metu ir mylėti, ir nekęsti?

P. 272. Kada neapykanta virsta meile?

Kaip protas padeda meilei įveikti neapykantą?

6. **Bernardas de Mandevilis. *Pasakėčios apie bites***

Kodėl žmonės gėdijasi savo pavydo?

P. 274. Ar pavydas netampa pozityviu akstinu veiklai? Jei nepavydėtume, gal nieko neveiktume?

Kaip kinta mūsų jausmai žmonėms kintant socialiniam atstumui nuo jų?

7. **Kloldas Adrianas Helvecijus. *Apie žmogų***

P. 275. Kaip atsakytumėte į Helvecijaus klausimą: „Bet argi pavydas keroja visose širdyse?“

P. 276. Ar galima atsikratyti pavydo?

Kodėl ankstyvojoje jaunystėje žmonės mažiau pavydi?

Kodėl iškilęs žmogus turi būti kuklus?

P. 277. Ar reikia slėpti ir smerkti savo pavydą ar laikyti normaliu reiškiniu?

8. **Zygmundas Froidas. *Apie kai kuriuos neurozinius pavydo, paranojos ir homoseksualizmo mechanizmus***

P. 278. Kuo projekcinis pavydas skiriasi nuo normalaus?

9. **Érichas Fromas.** *Žmogus sau*

P. 279. Kuo skiriasi charakterio nulemta neapykanta nuo reaktyvinės racionalios?

P. 280. Kuria iš jų domisi etika?

P. 280. Kuo Fromo požiūris į destruktivumą skiriasi nuo Froido?

P. 281. Kodėl žmogus, anot Fromo, nėra neišvengiamai blogas?

10. **Augustas Strindbergas.** *Pamišėlio užrašai*

Ar iš tiesų Strindbergo veikėjas myli žmoną, kaip jis pats teigia?

Ką jiems reikėjo daryti, kad išspręstų konfliktą?

11. **Andre Morua.** *Meilės klimatas*

P. 286. Kaip interpretuotumėte mintį: „Palaužti žmones ir įstumti juos neviltin – nesunku. Ir dabar, patyręs nesėkmę, vis vien manau, kad daug kilniau mėginti juos mylėti, net prieš jų pačių valią“?

Kodėl Filipas nejaučia neapykantos Odilei?

Palyginkite Strindbergo ir Morua veikėjų santykį su moterimis, kurias jie mylėjo?

XII. MOTERIS IR VYRAS

Vytautas Rubavičius. *Šeimyniniai vakarai*

Trumpai apibūdinkite moters ir vyro santykį, užfiksuotą šiame eilėraštyje.

Ar vyras kuo nors pranašesnis už moterį? O moteris už vyrą?

1. **Platonas.** *Puota*

P. 290. Kaip atsirado dvi lytys?

Kodėl žmonės, visą gyvenimą buvę drauge, net negalėtų paaiškinti, ko jie nori vienas iš kito?

P. 291. Ką Platonas vadina meile?

2. **Apaštalo Pauliaus Pirmasis laiškas korintiečiams**

Kaip supratote Pauliaus pamokymą: „Nesitraukite vienas nuo kito“?

3. **Aurelijus Augustinas.** *Pokalbiai su savimi*

Kodėl Augustinas skatina nepasiduoti moters vilionėms?

4. **Mišelis Montenis.** *Esė*

P. 293. Kuo meilė skiriasi nuo draugystės?

P. 295. Kodėl moterys, anot Montenio, nesugeba draugauti? Ar Jūs su tuo sutinkate?

5. **Immanuelis Kantas.** *Antropologija pragmatiniu požiūriu*

P. 296. Kuo vyras skiriasi nuo moters?

Kodėl moters koketavimas – tai noras užkariauti visą vyriškąją giminę?

Ar sutinkate, kad lyčių santykiuose būtent moteris yra vyrų valdovė?

6. **Artūras Šopenhaueris.** *Gyvenimo išminties aforizmai*

Kodėl lyčių garbė remiasi naudos principu ir kodėl moteriškoji garbė, Šopenhauerio nuomone, svarbesnė už vyriškąją?

P. 298. Koks, anot Šopenhauerio, yra svarbiausias moters garbės principas?

Ką reiškia moters giminės išdavystė?

Ar santuoka iš tiesų tik priešininkui naudinga kapituliacija?

P. 299. Kodėl moters neištikimybę toleruojantis vyras patiria gėdą?

7. **Frydrichas Nyčė.** *Štai taip Zaratustra kalbėjo*

Išrinkite žodžius, kuriais Nyčė apibūdina moterį, ir žodžius, kuriais jis apibūdina vyrą. Palyginkite.

8. **Frydrichas Nyčė.** *Anapus gėrio ir blogio*

P. 301. Kodėl feminizmas, anot Nyčės, yra moteriškų instinktų naikinimas?

P. 302. Kas moteryje, teigia Nyčė, kelia pagarbą?

9. **Emanuelis Levinas.** *Etika ir begalybė*

P. 303. Kodėl meilės patetiką, sako Levinas, sudaro neįveikiamas būtybių dualumas?

10. **Ērichas Fromas.** *Menas mylėti*

P. 304. Ar galima per meilę žmogų iki galo pažinti?

P. 305. Kodėl seksualinis potraukis yra apgaulingas?

P. 306. Kodėl valia – svarbiausias erotinės meilės veiksnys?

11. **Marselis Prustas.** *Prarasto laiko beiėskant. Svano pusėje*

P. 307. Kaip paaiėskintumėte Prusto metaforą, kad meilė – „didysis nerimo dvelksmas“?

P. 308-309. Kas yra aistra?

P. 309. Kaip supratote Prusto frazė: „Galbūt kaip tik dėl to nerimo Odetė tapo jam taip svarbi“?

12. **Raineris Marija Rilė.** *Maltės Lauridso Brigės užrašai*

P. 311. Kaip supratote moterų nuovargio metaforą?

P. 312. Ką galėtų reikėti Rilės kreipinys į vyrus: „Ar negalėtumėm mes pamėginti trupuėiuką pajudėti pirmyn ir palengva, pamaėiukais patys perimti savąją meilės triūso dalį“?

XIII. VAIKAI IR TĖVAI

Sigitas Parulskis. *Pradžios mito nuolaužos*

Ar skiriasi šiame eilėraštyje tėvo įvaizdis nuo motinos?

Pamėginkite įsivaizduoti save tėvais? Ar sugebėsite būti tokiais, kokiais norėtumėte būti?

1. **Konfucijus.** *Apmąstymai ir pašnekesiai*

P. 316. Kaip manote, kodėl Konfucijaus etikoje akcentuojama pagarba tėvams?

2. **Mišelis Montenis.** *Esė*

P. 317. Kaip supratote pasakymą: „Juk tikrasis mūsų visų minčių veidrodis – gyvenimas“?

P. 318. Ką manote apie Montenio tėvo ugdymo principus?

Kodėl tėvai negali būti draugais? Ar Jūs su tuo sutinkate?

3. **Georgas Hėgelis.** *Istorijos filosofija*

P. 320. Kaip manote, ar pagal šiuos Hėgelio aprašytus vaikų ugdymo būdus vaikai gali tapti savarankiškais asmenybėmis?

4. **Emanuelis Levinas.** *Etika ir begalybė*

P. 322. Kaip supratote Levino mintį: „sūnystė – santykis anapus galimybės“?
Ar sūnus nėra tėvo nuosavybė?

5. **Ėrichas Fromas.** *Menas mylėti*

P. 323. Ar vaikai pirmiausia išmoksta mylėti ar būti mylimi? Kodėl?

Kuo ypatinga motinos meilė?

P. 324. Kada vaikas išsivaduoja iš vienišumo ir narcisizmo?

Kuo skiriasi tėvo meilės jausmas nuo motinos?

6. **Hermanas Hesė.** *Burtininko vaikystė*

P. 326. Kodėl suaugusieji, žiūrint vaiko akimis, tampa komiški ir dirbtiniai?

7. **Fiodoras Dostojevskis.** *Broliai Karamazovai*

P. 328. Kodėl Iliuša kenčia?

P. 329-330. Ar Iliušos tėvas gali jam padėti?

XIV. Draugystė

Aidas Marčėnas. *Išeinantys mano draugai*

Kaip supratote šiame eilėraštyje išeinančių draugų metaforą?

Ar galima tobula draugystė? Ar draugystėje galima ieškoti naudos sau? Ar draugas gali būti tik vienas ar jų gali būti daug? Kiek?

1. **Platonas.** *Kritonas*

P. 333. Ką liudija šis retorinis Kritono klausimas: „O kas gali būti bjaurėnio už tą gandą, kad pinigus daugiau branginu nei savo bičiulius?“

2. **Aristotelis.** *Nikomacho etika*

P. 334. Kodėl nauda ir malonumu grindžiama draugystė greitai išyra?

P. 335. Kuo išsiskiria dorų žmonių draugystė?

3. **Seneka.** *Laiškai Lucilijui*

P. 336. Kodėl išminčius, nors jam pakanka ir paties savęs, vis dėlto norėtų turėti ir bičiulį, ir kaimyną, ir draugą?

P. 337. Kaip Seneka vertina draugystę dėl naudos?

P. 338. Kodėl išminčių „prie draugystės traukia ne nauda, bet natūralus potraukis“?

4. **Epiktetas.** *Rinktinė*

P. 339-340. Kaip Epiktetas siūlo atskirti tikrą draugystę ir draugystę dėl naudos?

5. **Mišelis Montenis.** *Esė*

P. 340. Už ką mylimi draugai?

P. 341. Ar jūs pritariate Monteniui, kad tobula draugystė galima tik kartą per kelis šimtus metų?

Kaip interpretuotumėte Aristotelio mintį: „O draugai jūs mano, neturiu nė vieno draugo“?

P. 342. Kokiomis ypatybėmis skiriasi tobula draugystė nuo paprastos?

P. 343. Kodėl laimingas tas, kuriam pavyko sutikti nors „tikrojo draugo šešėlių“?

6. **Artūras Šopenhaueris.** *Gyvenimo išminties aforizmai*

P. 344. Ar draugystė nėra tik milžiniška jūrų gyvatė?

7. **Frydrichas Nyčė.** *Štai taip Zaratustra kalbėjo*

P. 346. Kaip paaiškintumėte Nyčės mintį: „Savam bičiuly priešą gerbt dar reikia“?

P. 347. Ar Nyčė mano, kad vyrai labiau nei moterys pribrendę bičiulystei?

8. **Hermanas Hesė.** *Stiklo karoliukų žaidimas*

P. 348. Ar bičiuliai paliko Knechtą, ar jis – bičiulius?

P. 349. Kokį pavojų jautė savyje Knechtas?

XV. VIENATVĖ

Sigitas Parulskis. *Vienatvė*

Kaip supratote „liūdnų angelų“ ir „sielvarto baltų marškinėlių“ metaforas? Kaip manote, kodėl tai siejama su vienatve?

Ar vienatvė nesukelia ir džiaugsmingų išgyvenimų?

Jei žmogus yra vienas, ar būtinai vienišas?

Ar vienatvė – tik pavienių žmonių lemtis, ar ją patiria kiekvienas?

1. **Epiktetas.** *Rinktinė*

P. 353. Kada esame labiausiai vieniši ir kada išsivaduojame iš vienatvės?

2. **Seneka.** *Laiškai Lucilijui*

P. 354. Kaip supratote frazę: „Žiūrėk, kaip didžiai tave vertinu: drįstu patikėti tave tau pačiam“?

P. 355. Kodėl draugo niekada negalima prarasti?

3. **Artūras Šopenhaueris.** *Gyvenimo išminties aforizmai*

P. 356. Kodėl intelektualas, anot Šopenhauerio, renkasi vienatvę?

Ar sutinkate su Šopenhaueriu, kad „pasauly tiek ir tegali rinktis – vienatvę arba bjaurastį“?

P. 357. Kas skatina žmones bendrauti? Kodėl vienatvė – natūrali būseną?

4. **Frydrichas Nyčė.** *Anapus gėrio ir blogio*

P. 357. Kodėl bendrauti linkęs žmogus, anot Nyčės, nėra gero skonio žmogus?

Kodėl filosofui vis dėlto dera bendrauti?

5. **Frydrichas Nyčė.** *Štai taip Zaratustra kalbėjo*

Paaiškinkite Nyčės mintį: „Bet skrendančio labiausiai žmonės neapkenčia“.

P. 359. Kaip supratote Nyčės frazę: „Žmogau, tu vienišas be galo, eini keliu tu į save“?

Kaip Nyčė susieja vienatvę, meilę ir kūrybą?

6. **Emanuelis Levinas. *Etika ir begalybė***

Ką reiškia Levino pasakymas: „Apgauti savo vienatvę“?

7. **Augustas Strindbergas. *Vienišas***

P. 363. Kodėl gyvendamas su kitais Strindbergo herojus visą laiką jautėsi neramus?

Kas neišvengiama vienatvėje?

P. 364. Kodėl herojus jautėsi nugyvenęs dviejų žmonių gyvenimus?

8. **Šarlis Bodleras. *Vienatvė***

Paaiškinkite frazę: „Beveik visos mūsų nelaimės kyla iš negalėjimo pasilikti savo kambaryje“?

9. **Raineris Marija Rilke. *Laiškai jaunam poetui***

P. 366. Kodėl Rilke mano, kad vienatvė didi?

10. **Hermanas Hesė. *Zaratustros sugrįžimas***

P. 367. Kodėl vienatvė – tai kelias, kuriuo likimas veda žmogų į jį patį?

Kodėl vienatvė – tai žingsnis nuo vaiko į vyrą?

11. **Hermanas Hesė. *Stepių vilkas***

P. 368-369. Į kokius savo paties nepriklausomybės spąstus pakliūna Haris Haleris?

Ar žinote, kas yra „vienišųjų oras“?

Metodinės rekomendacijos mokytojui,
dirbančiam pagal
„FILOSOFINĖS ETIKOS CHRESTOMATIJĄ XI–XII KL.“

Parengė Jūratė Baranova
2000 12 15. Tir. 1500 egz. Užs.

Išleido Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos
Švietimo aprūpinimo centras, Geležinio Vilko g. 12, 2600 Vilnius
Spausdino AB „Standartų spaustuvė“, Dariaus ir Girėno g. 39, Vilnius